

OMUL ÎN PICTURA LUI LEONARDO DA VINCI

CRISTIANA URSACHE*

Abstract:

Apogeul Renașterii este marcat de nume care au rămas în memoria umanității prin realizări uimitoare în varii domenii, prin schimbări aduse mentalității umane și a felului în care trebuie văzut universul. Un nume care și-a lăsat amprenta în desen, pictură, arhitectură, urbanism, sisteme de apărare, inginerie, studiu anatomic, este Leonardo da Vinci. Prin urmare, în prezenta lucrare am ales să aprofundez latura picturii care l-a preocupat pe Leonardo-artistul deoarece aceasta este o parte semnificativă din istoria artei.

Cuvinte cheie: pictură, frescă, comandă, compoziție, artă, artist, linie, cercetare.

Fig.1. Leonardo da Vinci, *Desen din studiile anatomice*

Renașterea a fost o noutate culturală care a pătruns profund în viața intelectuală europeană până în perioada modernă timpurie. Începând din Italia și răspândindu-se în restul Europei până în secolul al XVI-lea, influența sa a fost resimțită în literatură, filosofie, artă, muzică, politică, știință, religie, precum și în alte domenii de cercetare, generând invenții care ilustrează evoluția umană din acele timpuri. Savanții renașcentiști au adoptat metoda umanistă în studiu și s-au axat pe realism și emoția

---

*Studentă la secția *Istoria și Teoria Artei*, anul I, Universitatea Națională de Arte „G. Enescu” Iași, Facultatea de Arte Vizuale și Design, e-mail: cristiana.ursache@gmail.com.

umană în artă, conectând-o cu știința într-o manieră nemiintâlnită până atunci. Umaniștii ca Poggio Bracciolini au căutat în bibliotecile mănăstirești din Europa textele literare, istorice și oratorice latine ale Antichității, din dorința de a descoperi secretele trecutului, ale mitologiei, istoriei și religiei.

În Italia secolelor al XV-lea și al XVI-lea, marile orașe s-au conturat sub forma unor principate datorită multiplilor factori politico-militari, iar în cadrul acestora au luat naștere adevărate focare de cultură care au marcat istoria artei și care reprezintă și astăzi un obiect de studiu și cercetare în varii domenii (pictură, sculptură, literatură, știință, arhitectură). „În dezvoltarea artei italiene un rol deosebit de însemnat a revenit capitalei statului papal – Roma. Aici lucrau îndeosebi artiști originari din orașele Italiei centrale. Printre ei s-au distins mai ales florentinii. [...] Cei mai străluciți reprezentanți ai artei Renașterii mature au fost în Italia centrală Leonardo, Rafael, Bramante și Michelangelo, iar în Italia de Nord, puțin mai târziu, Giorgione, Tizian și Palladio”¹. Cu toate că arta acestei epoci se distinge prin caracterul său unitar, fiecare din reprezentanții ei și-a afirmat individualitatea prin moduri originale care sunt definitorii fiecăruia în parte. „Artistul Renașterii studiază și imită natura, redând-o în spiritul idealului său despre armonie, căci în entuziasmul prijeluit de emanciparea sa față de concepția teologică, care-l disprețuia pe om, artistul nu vede contradicțiile sociale existente și el caută armonia în toate”².

Una din personalitățile care au dat dovadă de o gândire deosebită, multilaterală și de o erudiție care întruchipă *individul enciclopedic*³ caracteristic umanismului renescentist este Leonardo da Vinci. „La mai bine de patru veacuri și jumătate de la dispariția lui Leonardo[...] mustățile⁴ puse, odată, Giocondei se constituie ca un eveniment de neocolit din istoria artei secolului nostru”⁵. De atunci s-a acordat o cu totul altă atenție asupra lucrărilor florentinului. Cu toate că din 1919 mai ales lucrarea *Gioconda* a căpătat o popularitate imediată iar lucrările artistului au căpătat altă strălucire care dăinuie și astăzi, Leonardo nu a fost un artist care a pictat mult. Din contră, operele sale nu sunt numeroase însă sunt revoluționare. Ele ilustrează spiritul său analitic și rezultatul căutărilor sale care, totodată, aduce inovații și la nivel tehnic. „Leonardo schimbă sensul și semnificația picturii care-l precedase. Imaginea nu mai este o problemă de «circumscriere», «compoziție» și «recepție a luminilor» ca la Alberti. «Pictura — spune Leonardo — este o filosofie, pentru că filosofia se ocupă de mișcare...» Imaginea teoretizată de Alberti permitea reprezentarea «schimbărilor de loc» (*mutamenti di luogo*), dar nu esența mișcării. Perspectiva «artificială» impune o geometrizare a timpului în plierea sa asupra structurilor raționale ale spațiului. Leonardo opune perspectiva «naturală» celei «artificiale». Artistul nu mai este un *artifex* ci un *speciilatore*. Din «intersecția piramidei vizuale» opera devine spațiul în care lumea se oglindește în om. Lumea fără om este un spațiu fără timp. Opera, ca oglindă omenească a spațiului lumesc, va fi o spațializare a timpului”.

---

¹ Mihail V. Alpatov, *ISTORIA ARTEI II Arta Renașterii și a epocii moderne*, Editura Meridiane, București, 1965, p. 46.

² I. Sabetay, *Leonardo da Vinci*, Editura Meridiane, București, 1964, p. 8.

³ Om cu preocupare sistematică pentru acumularea cunoștințelor profunde în varii domenii (arhitectură, anatomie, teologie, pictură, sculptură etc.).

⁴ L.H.O.O.Q. de Marchel Duchamp, 1919.

⁵ Victor Ieronim Stoicjiță, *Leonardo da Vinci*, Editura Meridiane, București, 1994.

Având în vedere acestea, se poate remarca faptul că de fapt pictorul, a lucrat foarte mult. Fiecare pictură în parte arată o lucrare de geniu, o capodoperă și în ciuda numărului redus, ele au o greutate semnificativă în istoria artei. Cu toate acestea, influența sa asupra picturii tinere din Cinquecento este doar relativă. În afară de amprenta lăsată asupra cercului restrâns al epigonilor milanezi și în afară de un impuls decisiv dat picturii de peisaj a lui Giorgione — și, implicit, prin el, întregii picturi venețiene — succesiunea sa în epocă este limitată. Importanța operei lui Leonardo reiese în toată amplitudinea ei numai la o considerare foarte largă a întregului tablou al dezvoltării artistice în secolul al XVI-lea. Nu va fi *maniera* lui Leonardo cea care va fertiliza evoluția artistică a Italiei, ci tocmai tipul de experiență globală asupra realității, pe care acesta o propune.

Leonardo da Vinci s-a născut în 1452 în orașelul Vinci, aproape de Florența, fiind fiul nelegitim al notarului Piero da Vinci și al Caterinei. Meseria notariatului era moștenită din tată-n fiu de-a lungul a cinci generații în familia lui Piero, însă neligitimitatea fiului l-a lipsit de această meserie. S-a format în prima parte a tinereții la Florența, în atelierul lui Verrocchio, preluând cunoștințe prețioase de la dascălul său. Florența oglindea în gradul cel mai înalt trăsăturile economico-sociale ale acelor timpuri, prin manufactura textilă care a căpătat o înflorire nemiintâlnită până atunci. Astfel s-a dezvoltat o burghezie aleasă care, prin intermediul familiilor înstărite, promovau cultura și artiștii. În această Florență, tânărul Leonardo de paisprezece ani își începe ucenicia avându-i colegi pe Botticelli, Perugino și Lorenzo di Credi. În acel atelier uceniciei nu au fost învățați doar în ale picturii ci acordau atenție și altor invenții și experimente de care Verrocchio era interesat, date fiind calitățile lui de inginer. Mai târziu, în iunie 1472, Leonardo face parte oficial din breasla pictorilor (*Corporazione dei pittori*), iar în anul următor prima lucrare datată care a rezistat până în zilele noastre sub semnătura lui Leonardo, *Peisajul toscan*, este gata. Din 1475-1476 se datează cu aproximație o așa numită colaborare a ucenicului și a lui Verrocchio pentru lucrarea *Botezul lui Crist*. „Așadar, prima pictură pe care ne-a lăsat-o Leonardo este cuprinsă în tabloul pe care ni l-a lăsat Verrocchio⁶. Meșterul dăduse elevului său favorit certificatul de naștere al unui geniu. De-acum, Leonardo va lucra singur – și chiar în anul următor îl vedem ca meșter independent”⁷. În *Botezul lui Crist*, se deosebește îngerul luminos și buclat, cu o frumusețe spiritualizată pictat de Leonardo. Lucrarea atribuită exclusiv acestuia, *Madonna Benois*, înfățișează o evoluție a artistului prin vivacitatea portretului Sfintei Fecioare care întinde zâmbind o floare și aceleia a fiului, care o preia din mâna mamei. Ulterior sunt realizate tot mai multe opere care, din păcate, nu au fost finalizate. Spiritul cercetător, curios și interesat a fost cel care l-a împiedicat pe artist să-și ducă la bun sfârșit picturile, dorind permanent ceva nou. În 1481, a primit comanda de a picta *Adorația magilor* iar în aceasta a urmărit să evidențieze emoțiile și trăirile păstorilor prin figurile lor, și totodată să armonizeze un grup numeros de personaje. Leonardo a rezolvat probleme de compoziție prin schițe și a ajuns la forma eboșei care preceda opera. Din păcate, interesul pentru tablou a scăzut în ciuda insistențelor călugărilor care l-au comandat, rămânând neterminat. Eboșa este interesantă și expresivă însă nu putea onora comanda, drept pentru care călugării au apelat la alt pictor.

---

⁶Victor Ieronim Stoichiță, *Leonardo da Vinci*, Editura Meridiane, București 1994.

⁷Ovidiu Drimba, *Leonardo da Vinci*, Editura Tineretului, București, 1957.

Fig.2. Leonardo da Vinci, *Peisaj toscan*

Fig.3. Leonardo da Vinci, *Botezul lui Crist*

Interesele lui Leonardo vizau altceva, iar căutările lui se orientau de la un timp spre știință, construcții și inginerie. De aceea, a căutat prin ducele de la Milano să își pună în valoare aptitudinile polivalente. Într-o scrisoare adresată acestuia, a enumerat calitățile și cunoștințele pe care le posedă, evidențiind capacitatea de a construi poduri, ziduri de apărare, tunuri și corăbii iar la sfârșit a menționat și pasiunea pentru artă. Prin urmare, a fost acceptat, iar la Milano (1482-1499) a pus în aplicare sarcini diverse care satisfăceau capriciile ducelui. Îndeplinirea celor mai variate activități a atras simpatia ducelui, fiind impresionat de multilateralitatea lui Leonardo.

Punându-și în lucru inventivitatea, cunoștințele și imaginația, în perioada de ședere la Milano au fost făurite o serie de lucrări semnificative chiar și în domeniul artei: modelul în lut al unei statui ecvestre, mai multe picturi și fresce. De asemenea, neobosita sa preocupare de a studia mediul înconjurător precum și activitatea continuă a imaginației a dat naștere unei îmbinări armonioase între știință și artă. În Italia, știința intrase încă de la începutul secolului al XV-lea în contact cu arta, iar aici se poate remarca interesul artiștilor pentru perspectivă, anatomie și matematică. Pentru Leonardo știința reprezenta un instrument la care apela pentru redarea proporțiilor optime într-o lucrare, pentru realizarea clădirilor, a personajelor ori pentru un racursiu care necesita aplicarea matematicii. Fiind înzestrat cu un talent de desenator demn de admirat, apela adesea la schițe pentru a-și ilustra ideile și observațiile cu privire la mediul înconjurător, invenții dar și elemente de anatomie. Comparându-le, se poate observa faptul că își configurase un studiu atât de riguros asupra corpului uman încât poate fi asociat cu studiile moderne, depășindu-și epoca.

Atenția sa a fost îndreptată în special asupra omului, subiect majoritar găsit în schițele și tablourile sale. S-a străduit să îl analizeze cu aceeași privire pătrunzătoare cu care analiza natura. Curiozitatea și setea de cunoaștere l-au împins la modalități atipice perioadei sale de a-și satisface nevoia de a afla, astfel că Leonardo apela adesea la corpul uman în profunzimea lui pentru a ști cu exactitate mușchii, oasele și organele. Studia anatomia direct pe corpul uman notând permanent și creând schițe pentru tot ce îl interesa. Astfel a creat desene anatomice ale unui fetus scos din pântec, ale oaselor și prinderilor mușchilor dar totodată avea o pasiune și pentru figurile grotești care fac parte adesea din schițele sale. Desenele lui sunt remarcabile opere de artă, deși pentru Leonardo aveau de cele mai multe ori valoare auxiliară.

O compoziție nouă care reflectă geniul artistului ca pictor ia naștere la Milano. *Fecioara între sânci* sporește unitatea acțiunii dintre personaje prin intermediul unei

compoziții clară, piramidală. Fundalul stâncos, minuțios realizat, evidențiază o finețe aparte a corpului Mariei, îngerului și celor doi copii.

Fig.4. Leonardo da Vinci, *Madonna între stânci*

Fig.5. Leonardo da Vinci, *Madonna Benois*

Fig.6. Leonardo da Vinci, *Cina cea de taină*

Opera capitală a lui Leonardo din această perioadă este însă *Cina cea de taină* de la *Santa Maria delle Grazie*. Lucrarea măsoară 460 x 880 cm și a fost executată în tempera și ulei, aplicate pe un strat dublu de ipsos, în perioada cuprinsă între 1494 și 1497. Pictura reprezintă scena biblică a Ultimei Cine a lui Iisus Cristos, așa cum este descrisă în Evanghelia după Ioan (13:21), redând reacțiile diferite ale apostolilor, după ce Iisus anunțase că unul dintre discipolii săi îl va trăda. Forma definitivă a fost precedată de studii amănunțite, schițele corespunzătoare s-au păstrat și se găsesc în Muzeul Albertina din Viena, la "Accademia" din Veneția și în "Royal Library" din castelul Windsor. Tehnica folosită de Leonardo, lucrând pe tencuială uscată cu materiale asemănătoare picturilor pe lemn, s-a dovedit neadecvată, rezultatul fiind că, după puțin timp, vopseaua a început să se desprindă, fapt atestat într-o scrisoare a lui De Beatis din 1517, adresată cardinalului din Aragona⁸.

În cursul secolelor, pictura a fost de mai multe ori restaurată, rezultatele fiind mai degrabă negative, întunecându-se suprafața pictată. Călugării dominicani au distrus peretele inferior, deschizând o ușă chiar la mijloc, eliminând astfel picioarele lui Iisus. Ultima restaurare, începută în 1948 și terminată la 28 mai 1999, a reinnoit pigmentul colorant milimetru cu milimetru, restituind și consolidând astfel ceea ce mai rămăsese din pictură și readucând la vedere aspecte dotate de o luminozitate și prospețime neașteptate. În august 1943, în urma unui bombardament aerian, tavanul încăperii se prăbușește dar pictura rămâne ca prin minune intactă, protejată doar de câțiva saci cu nisip. În 1980, împreună cu biserica și cu mănăstirea dominicană, opera lui Leonardo a fost declarată de către UNESCO patrimoniu al umanității.

Redând furtuna născută în sufletul discipolilor la auzul cuvintelor "Unul dintre voi mă va trăda!", artistul a redat felul divers în care, potrivit vârstei și temperamentului, apostolii au reacționat la aceste cuvinte fatidice. Cea mai mare parte dintre personajele picturii sunt atât de precis și complet construite, încât ar putea fi desprinse pentru a figura ca niște portrete independente, deși integrarea lor în ansamblu este perfectă. *Cina cea de Taină* a fost construită după raționamente aproape matematice. Apostolii au fost împărțiți în patru grupuri de câte trei, dispuse două la dreapta și două la stânga lui Isus, care se află în centru. Spre a fi mai proeminent, Isus a fost situat în dreptul unei ferestre prin care se vede un peisaj cu orizontul foarte coborât, având deci ca fundal cerul. Părerea care dăinuise multă vreme privitoare la rolul secundar al culorii la Leonardo, explicându-se aceasta prin formația sa toscană în care avea întâietate realizarea reliefului – „il rilievo” - ca obiectiv pictural, a fost infirmată prin lucrările moderne de restaurare. Există două copii în mărime naturală a Cinei lui Leonardo: una se găsește la Biserica Minorităților din Viena, alta în muzeul mănăstirii din Tongerlo (Belgia).

Această frescă a fost și este subiect de cercetare pentru simbolistica din spatele imaginii. S-au adus numeroase teorii și interpretări cu privire la mesajele transmise prin pozițiile în care stau apostolii, expresiile lor, gestică dar și aspectul mesei și al încăperii. De asemenea, compoziția, cromatică și modul în care a fost rezolvată această scenă oferă prilejul unor speculații. Cu toate acestea, nici până în zilele noastre nu s-a ajuns la o concluzie, o interpretare sigură, rămânând un mister dacă Leonardo a lăsat prin intermediul vizualului informații prețioase pentru posteritate sau nu.

---

⁸[https://ro.wikipedia.org/wiki/Cina_cea_de_Tain%C4%83_\(Leonardo_da_Vinci\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Cina_cea_de_Tain%C4%83_(Leonardo_da_Vinci)).

Fig.7. Leonardo da Vinci, *Schiță de războinic*

Fig.8. Leonardo da Vinci, *Schiță pentru Bătălia de la Anghiari*

Fig.9. Leonardo da Vinci, *Bătălia de la Anghiari*

O altă lucrare ce merită amintită, dar care nu a avut șansa să parvină până în zilele noastre decât printr-o copie, este *Bătălia de la Anghiari*. La 29 iunie 1441, pe câmpul de la Anghiari, oștile Florenței au înfrânt forțele militare ale ducatului Milanului. Ambiția florentină face ca în sala mare de la Palazzo Vecchio să apară menționate pentru posteritate o glorioasă înfrângere a milanezilor dar și mândria de a fi pictată de unul din cei mai renumiți artiști ai momentului, Leonardo da Vinci. El primește însărcinarea de a executa fresca în 1503⁹. Printre manuscrisele artistului s-au găsit

⁹ *Leonardo da Vinci* de I. Sabetay, Editura Meridiane, București, 1964.

detalii despre cum vedeau autoritățile conținutul frescei. Desfășurarea luptei trebuia redată printr-o înșirare a episoadelor principale, și anume „Comandantul milanez cu călăreții săi înaintea bătăliei, pregătirile florentinilor, apariția Sfântului Petru într-un nor, încuranjând pe delegatul papa care era de partea florentinilor, apoi diferite faze ale bătăliei încoronate prin victoria florentinilor”,¹⁰.

Câțiva ani mai târziu, Giorgio Vasari a acoperit fresca cu un strat de vopsea, pe al cărei fond a pictat un alt tablou. *Bătălia de la Anghiari*, opera lui Leonardo da Vinci, nu a rămas posterității decât în câteva schițe preliminare ale autorului sau în copiile executate de o seamă de pictori, printre care și Rubens.

Chiar și eboșa lucrării, nefinalizată, indică o gândire profundă și o rezolvare interesantă a unei compoziții agitate, cu o scenă de război aparte care nu conține personaje numeroase sau peisaje mărinimoase ci din contră, sugerează agitația reală a unei lupte. Costumele războinicilor sunt fantastice. Ele nu pot fi asociate cu vreun moment particular, cu o epocă definitivă pentru ținută.

Încercând să generalizeze apoteoza luptei pentru a o face memorabilă, Leonardo a aplicat o tehnică de compoziție interesantă - toate liniile sunt asamblate într-o formă geometrică simplă a unui romb. În cadrul acestuia agitația de linii curbe, săbii, cai și membre creează atmosfera terifiantă a războiului. În construcția acestui tablou au stat la bază o serie de schițe care se doreau a fi exercițiu pentru conturarea cât mai expresivă a cailor, a portretelor și a mișcării personajelor. În ciuda acestor pregătiri și a gândirii îndelungate și aprofundate a scenei, opera nu a fost terminată iar astăzi ne rămâne sub forma schițelor și a reproducerilor. De altfel, alte surse menționează faptul ca fresca cu această scenă există și astăzi, ascunsă sub tencuiala aplicată de Vasari peste care crease propria lucrare. Descoperirea unor fragmente de culoare ce pare să conțină substanțele ce obișnuia Leonardo să le folosească îi determină pe cercetători să atribuie acea pictură artistului. Însă nu poate fi vorba de o certitudine în cazul respectiv deoarece pentru a scoate fresca de sub tencuială ar însemna distrugerea operei lui Vasari.

Fig.10. Leonardo da Vinci, *Bacchus* Fig.11. Leonardo da Vinci, *Sf Ioan Botezătorul*

¹⁰Vezi nota de subsol numărul 2.

Fig.12. Leonardo da Vinci, *Leda și lebăda*

De asemenea, Leonardo a realizat și alte lucrări memorabile care merită menționate, precum *Madona cu garoafă*, *Sfântul Ieronim*, *Doamna cu hermină*, *Madona cu fus*, *Sfânta Ana*, *Fecioara și Pruncul cu mielul*, *Bachus și Sfântul Ioan Botezătorul*, *Leda și lebăda*.

În iarna lui 1507–1508, Leonardo poposește în Florența pentru a-l ajuta pe sculptorul Giovanni Francesco Rustici să termine statuile din bronz pentru baptisteriu, după care se stabilește la Milano. Ținut la mare cinste de patronii săi din Milano, Carol d'Amboise și regele Ludovic XII, Leonardo găsește satisfacție în îndatoririle sale ce presupuneau în mare măsură acordarea de sfaturi în probleme de arhitectură. Dovezi palpabile ale muncii întreprinse de artist se află în planurile pentru vila-palat a lui Carol și se presupune că tot el ar fi făcut schițe pentru oratoriul bisericii Santa Maria alla Fontana, ctitorită de Carol. Totodată, lucrează la un proiect mai vechi reluat de guvernatorul francez: canalul Adda, pentru stabilirea unei legături navale între Milano și lacul Como. În această perioadă petrecută la Milano pictează foarte puțin, înconjurat din nou de discipoli. În atelierul său îi regăsim pe Bernardino de' Conti¹¹ și Salai¹²,

¹¹ Bernardino de' Conti, pictor italian. A realizat în principal portrete și, într-o măsură mai mică, compoziții religioase. Se spune că el s-a născut la Pavia, în ultima parte a secolului al XV-lea, ca fiu al unui pictor obscur. El a murit în 1525. A fost un urmaș al lui Zenale, dar se știe puțin despre viața sau faptele sale. Cu toate acestea, se păstrează următoarele picturi: *Portretul unui bărbat*, acum în Uffizi din Florența, Bergamo, Galeria Lochis-Carrara, *Madonna și Copil* (semnat). 1501. Berlin și *Profilul unui prelat* din 1499.

¹² Giancomo Caprotti da Oreno, mai bine cunoscut sub numele de Salai (1480-1524), a fost un artist italian și un elev al lui Leonardo da Vinci între 1490 și 1518. Salai a intrat în casa lui Leonardo la vârsta de zece ani. A creat picturi sub numele de Andrea Salai. El a fost descris ca unul dintre studenții lui Leonardo și servitor pe tot parcursul vieții și este considerat de unii ca fiind modelul pentru *Sfântul Ioan Botezătorul* și *Bachus* al lui Leonardo.

elevi mai vechi, alături de discipoli noi, printre care Cesare da Sesto, Giampetrino, Bernardino Luini și tânărul nobil Francesco Melzi, cel care avea să-i fie prieten și tovarăș credincios până la moarte. Tot acum primește o comandă însemnată. Gian Giacomo Trivulzio se întoarce victorios la Milano în calitate de mareșal al armatei franceze și dușman neîmpăcat al lui Lodovico Sforza. Îi încredințează lui Leonardo sculptarea mormântului său, o statuie ecvestră ce trebuia ridicată în capela mortuară donată de Trivulzio¹³ bisericii *San Nazaro Maggiore*. După ani de pregătiri, din care ne parvin mai multe schițe grăitoare, mareșalul însuși renunță la planul său ambițios în favoarea unei construcții mai modeste. E al doilea proiect sculptural abandonat de Leonardo.

În acești ani, preocupările științifice ale artistului iau amploare. Studiile sale anatomice capătă noi dimensiuni grație colaborării cu Marcantonio della Torre, un renumit anatomist din Pavia. Leonardo inițiază planurile pentru o lucrare cu caracter general ce urma să cuprindă nu doar reproduceri exacte și detaliate ale corpului și organelor umane, ci și anatomie comparată și studii complete de fiziologie. Avea de gând să termine manuscrisul de anatomie până în iarna lui 1510 –1511. În plus, manuscrisele sale abundă în studii de matematică, optică, mecanică, geologie și botanică. În cercetările sale se simte tot mai mult convingerea că forța și mișcarea, ca funcții mecanice fundamentale, dau naștere tuturor formelor exterioare din natura organică și anorganică și le stabilesc forma. Mai mult, credea că aceste forțe funcționează în conformitate cu legi ordonate și armonioase.

Tulburările politice din 1513 – francezii sunt izgoșiți pentru o vreme din Milano – îl determină pe Leonardo, ajuns la 60 de ani, să părăsească orașul. La sfârșitul anului pleacă la Roma, însoțit de ucenicii săi Melzi¹⁴ și Salai, precum și de două ajutoare din atelier, contând pe sprijinul patronului său Giuliano de Medici, fratele noului papă Leon al X-lea. Giuliano îi pune la dispoziție mai multe camere în palatul Belvedere de la Vatican. Îi oferă și un stipendiu lunar însemnat, dar comenzile de anvergură au întârziat să apară. Șederea lui Leonardo la Roma se întinde pe trei ani, perioadă în care viața artistică a orașului e în floare: Donato Bramante construiește bazilica San Pietro, Rafael pictează ultimele încăperi din noul apartament al papei, Michelangelo se străduiește să finalizeze lucrările la mormântul papei Iuliu și mulți artiști tineri, precum Timoteo Viti ori Il Sodoma¹⁵, își dau măsura talentului. Ciornele scrisorilor trădează amărăciunea bătrânului maestru care stă retras în atelierul său, adâncit în studii matematice și tehnice, sau cutreieră orașul pentru a cerceta vechi monumente. Pare să fi preferat compania lui Bramante, care moare însă în 1514, iar despre relațiile lui cu alți artiști din Roma nu ne-a lăsat mărturie. O splendidă hartă a Mlaștinilor Pontine sugerează că Leonardo a îndeplinit cel puțin funcția de consultant într-un proiect de asanare comandat de Giuliano de Medici în 1514. De asemenea, a întocmit schițe pentru o reședință spațioasă ce urma a fi ridicată în Florența pentru familia Medici, care preluase puterea în 1512. Cu toate astea, reședința nu a fost construită. Sufocat probabil de acest

---

¹³Gian Giacomo Trivulzio (1440 sau 1441 - 1518) a fost un aristocrat și *condottiero* italian care a avut mai multe comenzi militare în timpul războaielor italiene.

¹⁴Francesco Melzi sau Francesco de Melzi (1491 - 1570) a fost un pictor italian născut într-o familie a nobilimii milaneze din Lombardia. Era un elev al lui Leonardo da Vinci

¹⁵ Il Sodoma (1477 - 1549) a fost numele dat pictorului italian renescentist Giovanni Antonio Bazzi. Il Sodoma a pictat într-o manieră care a suprapus stilul Renașterii de la începutul secolului al XVI-lea pe tradițiile școlii provinciei din Siena; a petrecut cea mai mare parte a vieții sale profesionale în Siena, cu două perioade în Roma.

peisaj, Leonardo, în vârstă de 65 de ani, acceptă să intre în serviciul tânărului rege francez Francisc I. La finele lui 1516 părăsește pentru totdeauna Italia împreună cu Melzi, discipolul său credincios. Ultimii trei ani din viață și-i petrece în micul castel Cloux, lângă palatul regal de vară de la Amboise, pe valea Loarei. Purta cu mândrie titlul de *Premier peintre, architecte et mécanicien du Roi* („Prim pictor, arhitect și inginer al Regelui“). Continuă să facă schițe pentru baluri, însă regele îl consideră un oaspete de onoare și îi oferă libertate totală.

Câteva decenii mai târziu, Francisc I avea să vorbească despre Leonardo cu sculptorul Benvenuto Cellini, folosind numai cuvinte de laudă și de prețuire. Leonardo îi înmânează regelui planurile pentru palatul și grădina Romorantin, menit a servi ca reședință de văduvă pentru regina mamă. Din nefericire, mișalul proiect ce împletește cele mai de seamă trăsături ale tradițiilor italiene și franțuzești în materie de arhitectură și peisagistică trebuie oprit, întrucât asupra regiunii se abate marea. Leonardo pictează foarte puțin în Franța, preferând să-și rânduiască și să-și redacteze studiile științifice, tratatele de pictură, precum și câteva pagini din tratatul de anatomie. În așa-numitele *Viziuni despre sfârșitul lumii* sau *Potopul*, descrie cu risipă de imaginație forțele primordiale ce domină natura, lăsând totodată să se întrevadă pesimismul său.

Moare la Cloux și este înhumat în biserica-palat *Sfântul Florentin*. Biserica e pustiită în timpul Revoluției Franceze și e distrusă până la temelii la începutul secolului al XIX-lea¹⁶. Astăzi nu se mai cunoaște locul mormântului. Melzi moștenește întreaga avere artistică și științifică a lui Leonardo.

Astfel s-a stins un geniu italian renascentist. Leonardo da Vinci rămâne o enigmă până în zilele noastre, misterul fiind aprofundat de simbolistica picturilor sale, ingeniozitatea invențiilor și chiar și de motivele necunoscute ale nefinalizării atâtor lucrări. El este cel care lasă o amprentă în istoria artei prin portretele tainice, clar-obscurul minuțios realizat, precum și prin compozițiile celebre care par să asundă secrete sau să transmită mesaje codate posterității.

Lista ilustrațiilor:

Fig.1. Leonardo da Vinci, *Desen din studiile anatomice*;

https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3Am&tbm=isch&sa=1&ei=kb7OXLUM9HexgPN6aUg&q=da+vinci+embrion&oq=da+vinci+embrion&gs_l=img.3...2640.5055..5313...0.0..1.195.1908.0j16.....1....1..gws-wiz-img.....0..0i67j0j0i30j0i19j0i5i30i19j0i30i19j0i8i30i19j0i5i30.lianLM0LxNs#imgrc=XagHjdfi885_CM:

Fig.2. Leonardo da Vinci, *Peisaj toscan*

<https://www.google.com/search?q=first+painting+leonardo+da+vinci&tbm=isch&source=Int&tbs=isz:l&sa=X&ved=0ahUKEwj61pL3jYTiAhU9VRUIHb6MDzIQpwUIHw&biw=1600&bih=789&dpr=1#imgrc=2cqTE6DxBsLt6M>:

Fig.3. Leonardo da Vinci, *Botezul lui Crist*

https://www.google.com/search?q=first+painting+leonardo+da+vinci&tbm=isch&source=Int&tbs=isz:l&sa=X&ved=0ahUKEwj61pL3jYTiAhU9VRUIHb6MDzIQpwUIHw&biw=1600&bih=789&dpr=1#imgrc=I0UXeq_NcVXrpM:

---

¹⁶ Conform ISAACSON, Walter, Leonardo da Vinci, Ed. Simon & Schuster Paperbacks, New York 2017

Fig.4. Leonardo da Vinci, *Madonna între stânci*

<https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=L7HOXLuxHI->

[h1fAP1_Wl8A0&q=fecioara+intre+stanci+da+vinci&oq=fecioara+intre+stanci+da+vinci&gs_l=img.3...715513.718344..718472...0.0..0.148.2553.0j22.....1....1..gws-wiz-img.....0i67j0j0i7i30j0i7i5i30j0i8i7i30.L2Ug_C8tY38#imgcr=HvIyiSib2VHcsM:](https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=L7HOXLuxHI-h1fAP1_Wl8A0&q=fecioara+intre+stanci+da+vinci&oq=fecioara+intre+stanci+da+vinci&gs_l=img.3...715513.718344..718472...0.0..0.148.2553.0j22.....1....1..gws-wiz-img.....0i67j0j0i7i30j0i7i5i30j0i8i7i30.L2Ug_C8tY38#imgcr=HvIyiSib2VHcsM:)

Fig.5. Leonardo da Vinci, *Madonna Benois*

https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=rPOXJazOo2m1fAPuveZoAo&q=madona+benois+da+vinci&oq=madona+benois+da+vinci&gs_l=img.3...92131.93985..94093...0.0..0.144.1569.0j13.....1....1..gws-wiz-img.....0i67j0j0i7i30j0i7i10i30j0i8i10i30j0i8i30j0i10i24.Ds45lq_tFJA#imgcr=jFGWd p9MADSEXM:

Fig.6. Leonardo da Vinci, *Cina cea de taină*

https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=rPOXJazOo2m1fAPuveZoAo&q=cina+cea+de+taina+da+vinci&oq=cina+cea+de+taina+da+vinci&gs_l=img.3..012j0i7i3014j0i5i30j0i24I2.1808166.1813003..1813130...0.0..0.161.2946.0j24.....1....1..gws-wiz-img.....0i67j0i7i5i30.OnnyrVXF2fk#imgcr=KQFCoS9B9pCzcM:

Fig.7. Leonardo da Vinci, *Schiță de războinic*

[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Battle_of_Anghiari_\(Leonardo\)#/media/File:Leonardo_da_Vinci_-_Study_of_Two_Warriors%27_Heads_for_the_Battle_of_Anghiari_-_Google_Art_Project.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Battle_of_Anghiari_(Leonardo)#/media/File:Leonardo_da_Vinci_-_Study_of_Two_Warriors%27_Heads_for_the_Battle_of_Anghiari_-_Google_Art_Project.jpg)

Fig.8. Leonardo da Vinci, *Schiță pentru Bătălia de la*

Anghiarihttps://www.google.com/search?q=batalia+de+la+anghiari+da+vinci+schite&tbs=isz:m&tbm=isch&source=Int&sa=X&ved=0ahUKEwjVxobkMITiAhV1pHEKHcTgAWkQpwUIHg&biw=1600&bih=789&dpr=1#imgdii=2YleSA-PbbHk_M:&imgcr=LGHJRDII4k6_KM:

Fig.9. Leonardo da Vinci - *Bătălia de la Anghiari*

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=789&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=kb3OXNGfDIHsxgPi5pLYDQ&q=batalia+de+la+anghiari&oq=batalia+de+la+anghiari&gs_l=img.3..0.22947.23143..23871...0.0..0.120.227.0j2.....1....1..gws-wiz-img.....0i30.JQg2nDZbLkA#imgcr=IvjTSyqfaGeySM:

Fig.10. Leonardo da Vinci, *Bacchus*

https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=4b_OXIO3FKWS1fAPmMCy2Ao&q=bachus+da+vinci&oq=bachus+da+vinci&gs_l=img.3..0i24.2428.3267..3391...0.0..0.161.1006.0j8.....1....1..gws-wiz-img.....0j0i30j0i10i30j0i8i30.aOT48LuFCnI#imgcr=j5Auvpj91z3v7M:

Fig.11. Fig.11. Leonardo da Vinci, *Sf Ioan Botezătorul*

https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=5b_OXL7YMvKH1fAP3JmXmAI&q=ioan+botezatorul+da+vinci&oq=ioan+botezatorul+da+vinci&gs_l=img.3..0j0i8i30.86051.88565..88739...0.0..0.185.2090.0j17.....1...1..gws-wiz-img.....0i67j0i7i30j0i7i5i30j0i7i5i10i30j0i8i7i30.A0_hD7-MN3k#imgcr=0acqq_uvk6OSAM:

Fig.12. Leonardo da Vinci, *Leda și lebăda*

https://www.google.com/search?biw=971&bih=776&tbs=isz%3A&tbm=isch&sa=1&ei=7sDOXJ6sLaWH1fAP96eg0Ak&q=leda+si+lebada+da+vinci&oq=leda+si+lebada+da+vinci&gs_l=img.3...26148.27978..28009...0.0..0.181.1859.0j14.....1....1..gws-wiz-img.....0i67j0j0i7i30.3FyGpCk3a80#imgcr=ruDkGk-ik7SXdm:

Bibliografie:

Alpatov, V. Mihail, *ISTORIA ARTEI II Artă Renașterii și a epocii moderne*, Editura Meridiane, București, 1965.

Drîmba, Ovidiu, *Leonardo da Vinci*, Editura Tineretului, București, 1957.

Chatelet, Albert, Groslier, Bernard Philippe, *LAROUSSE ISTORIA ARTEI*, București, 2006.

Isaacson, Walter, *Leonardo da Vinci*, Ed. Simon & Schuster Paperbacks, New York 2017.

Savetay, I., *Leonardo da Vinci*, Editura Meridiane, București, 1964.

Stoichiță, Victor Ieronim, *Leonardo da Vinci*, Editura Meridiane, București, 1978.

Stoichiță, Victor Ieronim, *Leonardo da Vinci*, Editura Meridiane, București, 1994.

Vallentin, Antonina, *Leonardo da Vinci*, Editura Meridiane, București, 1968.